

УДК 340.12+341

DOI 10.31732/2708-339X-2023-10-131-137

ПРОТИДІЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ЗОВНІШНІХ ФУНКЦІЙ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА УГОРЩИНИ

Скоморовський В.Б.,

доктор юридичних наук, професор
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: skomorovskyvb@krok.edu.ua
[ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1020-2322](https://orcid.org/0000-0002-1020-2322)

COUNTERTERRORISM AS A COMPONENT PART OF EXTERNAL FUNCTIONS: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF UKRAINE AND HUNGARY

Skomorovskyi V.B.,

Doctor of Law, Professor of «KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: skomorovskyvb@krok.edu.ua
[ORCID: https://orcid.org/0000-0002-1020-2322](https://orcid.org/0000-0002-1020-2322)

Анотація. Протидія тероризму є надзвичайно актуальною політикою безпеки нашого часу. Міжнародного значення тероризм набув після Другої світової війни, особливо в другій половині ХХ століття. Терористична діяльність стала більш жорстокою, синхронізованою та витонченою. Сьогодні під тероризмом розуміють суспільно небезпечну діяльність, яка полягає в умисному, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, вбивств, катувань, залякування населення та органів влади чи вчинення інших посягань на життя чи здоров'я невинних людей чи погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей. З метою запобігання поширенню тероризму на території України було проголошено Антитерористичну операцію під якою розумівся комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення громадської безпеки, нейтралізація терористів, мінімізація наслідків терористичної діяльності, де впродовж значного проміжку часу українці на практиці відчували усе його значення. Аналіз подій сьогодення демонструє, що загарбницькі плани країни-агресора не вицухають і стають дедалі очевиднішими. Від цього кожен день страждає значна кількість мирного населення. Росія на практиці дала усвідомити Україні і всьому світові значення терористичної держави, як держави, що відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань або приховано, з використанням збройних формувань, що діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму. Загалом сфера протидії тероризму на теренах України є ще мало досліджуваною тематикою, яка лише набирає своїх максимальних обертів. В порівняльному аспекті для Угорщини протидія тероризму не є новизною, адже будучи країною Європейського Союзу вона, як і будь який інший його член, виступає однозначно проти насилля. Проте її позиція щодо війни в Україні не завжди є чітко визначеною та послідовною. Даною статтею на основі порівняльно-правового аналізу України та Угорщини здійснюється спроба доповнити науковий обіг окремими аспектами протидії тероризму як складової частини зовнішніх функцій держави.

Ключові слова: тероризм, складові зовнішніх функцій, Україна, Угорщина, протидія тероризму, зовнішні функції, порівняльно-правовий аналіз.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12.

Abstract. *Countering terrorism is an extremely relevant security policy of our time. Terrorism gained international importance after the Second World War, especially in the second half of the 20th century. Terrorist activity has become more brutal, synchronized, and sophisticated. Today, terrorism is understood as a socially dangerous activity, which lies in the deliberate, purposeful use of violence by taking hostages, arson, murder, torture, intimidation of the population and authorities or committing other attacks on the life or health of innocent people or threatening to commit criminal acts with the aim of achievement of criminal goals. To prevent the spread of terrorism on the territory of Ukraine, an anti-terrorist operation was announced, which meant a complex of coordinated special measures aimed at preventing and stopping the terrorist activities, releasing hostages, ensuring public safety, neutralizing terrorists, minimizing the consequences of terrorist activities, where over a significant period of time Ukrainians felt its full significance in practice. An analysis of today's events shows that the aggressive plans of the aggressor country are not abating and are becoming more and more obvious. A significant number of civilians suffer from this every day. In practice, Russia made Ukraine and the whole world aware of the meaning of a terrorist state, as a state that openly, using its own armed forces, other armed formations or covertly, using armed formations acting on behalf and (or) in the interests of such a state, commits terrorist acts, acts of international terrorism. In general, the field of combating terrorism on the territory of Ukraine is still an under-researched topic that is only gaining momentum. In a comparative aspect, the fight against terrorism is not a novelty for Hungary, because being a country of the European Union, it, like any other member of it, unequivocally opposes violence. However, its position on the war in Ukraine is not always clearly defined and consistent. This article, based on a comparative legal analysis of Ukraine and Hungary, makes an attempt to supplement the scientific circulation with certain aspects of combating terrorism as a component of the external functions of the state.*

Keywords: *Terrorism, components of external functions, Ukraine, Hungary, counterterrorism. external functions, comparative legal analysis.*

Formulas: *0, fig.: 0, tabl.: 0, ref.: 12.*

Постановка проблеми.

Проблема протидії тероризму є важливою частиною зовнішніх функцій держави і веде свої витoki ще з часів сивої давнини. У процесі розвитку суспільства тероризм оновився, прийнявши абсолютно нове обличчя, змінилися й масштаби завдання наслідків. Події в Україні, яка перебуває у стані війни з росією та зазнає терористичних актів, щодня доводять небезпеку не лише стосовно поодиноких терористичних актів, але й реальної загрози з боку держави-терориста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даній проблематиці присвячено чимало наукових праць, серед яких можемо виокремити публікації таких учених: Вайда В., Рада М., Кончаковська В., Кравчук А., Андрусенко О., Мигдаль А., Маделик С., Антипенко В., Лисиченко Г., Забулонов Ю., Хміль Г., Канцір В., Серкевич І., Ковач П. та інші.

Не вирішені раніше частини загальної потреби. Адаптація міжнародного права до реалій сьогодення є вкрай актуальним

питанням поряд зі значущою категорією в теорії держави і права функціях держави. Даним науковим пошуком робиться спроба показати проблематику міжнародного права в сучасних умовах та вплив протидії тероризму як складової частини зовнішніх функцій України та Угорщини на його застосування.

Формулювання цілей статті.

Метою даної статті є дослідити питання протидії тероризму як складової частини зовнішніх функцій в контексті порівняльно-правового аналізу України та Угорщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. В теорії держави і права сьогодні немає єдиної відповіді, які підфункції держави слід відносити до компетенції зовнішніх, це пояснюється і тим, що сама функція є нестійким елементом, який залежить від будь-яких ситуацій та призводить до її коливань. Як зазначає О. Андрусенко, найбільш підходящими, хоч і не остаточним, є такі складові: зовнішньополітична (дипломатична), зовнішньоєкономічна, природоохоронна чи екологічна (участь у міжнародній охороні довкілля),

налагодження міжнародних культурних зв'язків (гуманітарна), захист держави від зовнішньої військової агресії, іноземна інформація, протидія міжнародному тероризму та міжнародній організованій злочинності [1, с. 45].

За різними визначеннями понять тероризму суть його незмінна – небезпечне діяння, застосування насильства, захоплення заручників, залякування. На думку В. Кончаковської та А. Кравчука, як політичне та правове явище тероризм сягає своїм корінням у глибоку давнину. На жаль, злочинці продовжують досягати своїх цілей, вчиняючи злочинні дії, які визнані терористичними згідно з міжнародним і національним законодавством. Тероризм не має кордонів і є всесвітнім лихом, тому його дослідження продовжується в сучасній правовій науці [2, с. 129].

За А. Мигдалем під тероризмом, що з латинської перекладається як страх, жах – розуміється діяльність на залякування людей. Саме така особливість виділяє терор в окрему категорію соціально-політичного насильства, з характерною жорстокістю та цинізмом у методах досягнення бажаного з максимальним ефектом від залякування до активних злочинних дій. Терор завжди мав місце, і був головним засобом революцій в часи кризових історичних моментів [3].

Міжнародного значення тероризм набув саме після Другої світової війни, особливо в другій половині ХХ століття. Терористична діяльність стала більш жорстокою, синхронізованою та витонченою. Як зазначив С. Маделік, «міжнародний тероризм – це форма політичної боротьби, яка використовується різними політичними рухами, партіями, групами та іншими організаціями, діяльність яких базується на екстремізмі та насильстві, для тиску на суб'єктів міжнародної діяльності з

метою досягнення їхніх політичних цілей» [4, с. 334].

Засобами ж для досягнення таких цілей, як наводять В. Кончаковська та А. Кравчук, є масові вбивства, захоплення заручників, застосування вибухових пристроїв, що мають широкий радіус дії та закладення вибухівки в найбільш людні місця в часи «пік» [2, с. 130].

Варто відмітити, що вчені-правники кожен по своєму визначають поняття тероризм. Зокрема, В. Антипенко визначає тероризм як застосування насильства з метою впливу шляхом залякування на недоторканність національних і наднаціональних інститутів, що призводить до невинних жертв або настання суспільно небезпечних наслідків, або таке, що створює загрозу їх настання [5, с. 4]. Ряд інших авторів дотримуються позиції, що тероризм – це систематичне, соціально та політично вмотивоване, ідеологічно зумовлене застосування насильства або погрози його застосування, за допомогою якого шляхом залякування осіб здійснюється контроль їх поведінки у вигідному для тероризму напрямку, а мета, визначена терористами, досягається [6].

Виходячи із Закону України «Про боротьбу з тероризмом», тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає в умисному, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, вбивств, катувань, залякування населення та органів влади чи вчинення інших нападів на життя чи здоров'я невинних осіб або погрози вчинення злочинних дій для досягнення злочинних цілей. Даний Закон передбачає, що терористична діяльність охоплює виїзд та в'їзд на територію України з метою терористичної діяльності, вербування і поширення ідеології. В свою чергу, під міжнародним тероризмом Закон тлумачить вчинені в глобальному або у

регіональному масштабі терористичними організаціями, групами, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей, суспільно небезпечні насильницькі дії, пов'язані з викраденням, захопленням, убивством невинних людей або погрозами їх життю та здоров'ю, знищенню або загрозі знищення важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, зв'язку, застосуванню або загрозі застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового знищення [7, ст. 1].

Угорські колеги Матіас Рада та Віктор Вайда пишуть, що тероризм, в першу чергу, це найактуальніша політика безпеки нашого часу, важливим елементом у визначенні тероризму є визначення чи він є національним чи міжнародним. Тероризм є міжнародним, якщо в ньому беруть участь іноземці або іноземець, або якщо він був скоординований урядами чи фракціями кількох держав, або якщо він спрямований на вплив на політику іноземного уряду. Ознакою тероризму є те, що він приймає різні форми, хоча його часто ототожнюють з політичною підривною діяльністю, але також іноді використовується державами для вбивств спецслужб. Так, тероризм можна трактувати, як використання насильства або загроза цього з наміром здійснити політичні зміни: тероризм є навмисним, свідомим і методичним вбивством, погрози та залякування невинних для досягнення політичної чи тактичної переваги, як правило, для впливу на громадську думку [8].

Широкого розповсюдження Україною тероризм набув з часу військової агресії на сході нашої держави. Ці події зумовили проголошення Антитерористичної операції, під якою Закон розуміє комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження

та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення громадської безпеки, нейтралізація терористів, мінімізація наслідків терористичної діяльності, де впродовж значного проміжку часу українці на практиці відчували усе його значення. Та інтерес до України з боку росії на цьому не вщухав, і 24 лютого 2022 року внаслідок ракетного обстрілу постраждали ні в чому не винні мирні жителі. Так, росія на прикладі дала зрозуміти Україні і всьому світові значення терористичної держави, як держави, що відкрито, з використанням власних збройних сил, інших збройних формувань або приховано, з використанням збройних формувань, які діють від імені та (або) в інтересах такої держави, вчиняє терористичні акти, акти міжнародного тероризму [7, ст. 1]. Як описують такі дії В. Канцір та І. Серкевич – ера терористів-одинаків минає [9, с. 450], наступила ера держави-терориста. У зв'язку з цим світ, спостерігаючи за поширенням тероризму, має відповідним чином реагувати на це, вчиняючи відповідні активні кроки, особливо якщо брати до уваги кількість загиблих людей та знищених міст. При цьому до сьогодні бомбардування не припиняються. Саме тому потрібно звернути увагу на дієвість міжнародних норм права на практиці. Можемо спостерігати, що кожне рішення міжнародного рівня дається дуже важко та не відзначається швидкістю його прийняття.

Угорський науковець Петер Ковач дуже вдало описав суть міжнародного права та міжнародно-правових норм. Зокрема він зазначає, що «людство знало переваги та недоліки міжнародного права вже близько п'яти тисяч років. За минулі тисячоліття ми бачили незліченні жорстокі війни, незліченну жорстокість, заподіяну народам і невинному населенню, але міжнародне право завжди відставало, як щодо заборони різноманітних надмірно жорстоких

методів ведення війни чи зброї, так і щодо встановлення механізмів регулювання притягнення до відповідальності тих, хто порушує заборони. Наслідком усього цього була «культура» безкарності, злочинці могли лише побоюватися, що загинуть на полі бою, під час руйнування міста, у наземних або (пізніше) повітряних дуелях» [10].

Розглянемо тероризм з точки зору правових документів. Відтак, В. Канцір та І. Серкевич пишуть, що міжнародно-правовою основою боротьби з тероризмом на морі є такі договори: Конвенція ООН з морського права від 10 грудня 1982 р.; Конвенція про боротьбу з незаконними актами проти безпеки на морі судноплавства від 10 березня 1988 року; Протокол про боротьбу з протиправними діями, спрямованими на безпеку стаціонарних пацієнтів платформ, розташованих на континентальному шельфі, від 10 березня 1988 року [9, с. 451].

Величезну небезпеку становлять можливості застосування терористами ядерної зброї. На такий випадок мають місце: Конвенція ООН про фізичний захист ядерного матеріалу від 3 березня 1980 р.; Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14 вересня 2005 року [9, с. 451].

Ще один небезпечний засіб, який може опинитися в руках терористів з метою вчинення терористичних актів, може бути зброя та вибухівка. Для протидії таким заходам в рамках ООН було прийнято два документи: Конвенція про маркування пластичних вибухових речовин з метою їх виявлення від 1 березня 1991 року; Протокол про незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї та її комплектуючих частин і компонентів, а також боєприпасів до них, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 31 травня 2001 року. З 1973 року в ООН діє спеціальний

комітет з питань тероризму, який працює в трьох напрямках:

- розроблення та узгодження правових норм;
- підготовка міжнародних договорів і конвенцій;
- виявлення та вивчення причин тероризму;
- розробка антитерористичних заходів [9, с. 451].

Європейське співтовариство також робить свій внесок у боротьбу з тероризмом. Зокрема, держави члени Ради Європи підписали: по перше Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 року та Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 року [9, с. 451].

Потрібно звернути увагу на те, що останні дві Конвенції ратифіковані і в Україні. Перша від 2002 року, друга від 2006 року [11, 12].

Аналізуючи обидва документа, особлива увага звертається на практичну сторону. Так, за Європейською конвенцією про боротьбу з тероризмом у статті 9 говориться, що Європейський комітет з проблем злочинності Ради Європи має бути поінформованим про застосування цієї Конвенції. Він докладає всіх зусиль, щоб допомогти у дружньому вирішенні будь-яких труднощів при виконанні цієї Конвенції. Користуючись статтею 10 цієї ж Конвенції – будь-який спір між Договірними державами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не було врегульовано відповідно до пункту 2 статті 9, на прохання будь-якої Сторони спору передається до арбітражу. Кожна Сторона призначає арбітра, а два арбітри призначають рефері. Якщо будь-яка зі Сторін не призначить свого арбітра протягом трьох місяців з моменту звернення до арбітражу, його призначає на прохання іншої Сторони Голова Європейського суду з прав людини. Якщо останній є

громадянином однієї зі сторін спору, цей обов'язок виконує віце-голова суду або, якщо віце-президент є громадянином однієї зі сторін спору, найстарший суддя суду, який не є громадянином однієї зі сторін спору. Подібна процедура має бути дотримана, якщо арбітри не можуть дійти згоди щодо вибору арбітра [10, с. 9-10]. З огляду на це можемо припускати, що притягнення як держави-терориста до відповідальності, так і окремих її громадян – процес не є швидкодіючим, це потребує багато часу, а іноді й кількох років.

Висновки. Таким чином, питання протидії тероризму є величезною проблемою всього світу, а не окремо України, як країни, яка щодня зазнає терористичних атак, чи то Угорщини, офіційна позиція котрої часто мінлива та неоднозначна. Угорщина повинна спільно зі світовим співтовариством реально засудити російську агресію і своїми конкретними кроками показати істинне прагнення до підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, що створить реальні передумови до забезпечення миру у Європі.

Література:

1. Андрусенко О. М. До питання про зовнішні функції сучасної держави. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. Київ. 2006. Т. 53. С. 43-46.
2. Кончаковська В. В. Кравчук А. С. Тероризм як злочинне явище: еволюція та заходи запобігання *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 18: Економіка і право. 2016. Вип. 31. С. 128-135.
3. Мигдаль А. Тероризм. URL: <https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/teroryzm>. (дата звернення: 25.09.2023).
4. Маделик С. М. Історичні витoki та еволюція тероризму. *Проблеми міжнародних відносин*: Зб. наук. пр. К.: КиМУ, 2010. Вип. 1. С. 327-339
5. Антипенко В. Ф. Тероризм: кримінологічна та кримінально-правова характеристика [Текст]/; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: НБУВ. 1999. 59 с.
6. Лисиченко Г., Забулонов Ю., Хміль Г. Природний, техногенний та екологічний ризики: аналіз, оцінка, управління. URL: http://pidruchniki.com/72385/ekologiya/prirodniy_tehnogenniy_ta_ekologichniy_riziki_analiz_otsinka_upravlinnya (дата звернення: 25.09.2023).
7. Про боротьбу з тероризмом (Закон України) в редакції від 28.04.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 04.09.2023).
8. Rada Mátyás, Vajda Viktor. A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája. URL: https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_01_A_terrorizmus_elleni_kezd.pdf (дата звернення: 25.09.2023).
9. Канцір В., Серкевич І. Сучасне розуміння поняття тероризму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 449-456.
10. Péter KOVÁCS. Nemzetközi büntetőbíráskodás. URL: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (дата звернення: 25.09.2023).
11. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом № 994_331 ратифікована від 17.01.2002 року, набрання чинності від 14.06.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 25.09.2023).
12. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму № 994_712 ратифікована 31.07.2006 року, набрання чинності 01.06.2007 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 25.09.2023).

References:

1. Andrusenko O. (2006). ``To the question of the external functions of the modern state``. *Naukovi zapysky NaUKMA, Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*. Kyiv. T. 53. pp. 43-46.
2. Konchakovska V., Kravchuk A. (2016). ``Terrorism as a criminal phenomenon: evolution and prevention measures``. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. DrahomaŇva. Serii 18: EkoŇmika i pravo*. Vyp. 31. pp. 128-135.3.
3. Myhdal A. ``Terrorism``. Available at: <https://www.bitlex.ua/uk/blog/terms/post/teroryzm>. (Accessed 25.09.2023).
4. Madelyk S. (2010). ``Historical origins and evolution of terrorism``. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn: Zb. nauk. pr. Kyiv. KyMU. Vyp. 1. pp. 327-339*

5. Antypenko V. (1999). *“Terrorism: criminological and criminal and legal characteristics”*. NAN Ukrainy, *In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho*. Kyiv. NBUV. pp.59.
6. Lysychenko H., Zabulonenko Yu., Khmil H. *“Natural, man-made and environmental risks: analysis, assessment, management”*. Available at: http://pidruchniki.com/72385/ekologiya/prirodniy_teh_negennyi_ta_ekologichniy_riziki_analiz_otsinka_upravlinnya. (Accessed 25.09.2023).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine, *The Law of Ukraine. “On the fight against terrorism”*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>. (Accessed 04.09.2023).
8. Rada Mátyás, Vajda Viktor. *A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája*. Available at: https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2010_01_A_terrorizmus_elleni_kezd.pdf. (Accessed 25.09.2023).
9. Kantsir V., Serkevych I. (2017). *“Modern understanding of the concept of terrorism”*. *Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnika»*. Seriya: *Yurydychni nauky*. № 865. pp. 449-456.
10. Péter KOVÁCS. *Nemzetközi büntetőbíráskodás*. Available at: <https://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas>. (Accessed 25.09.2023).
11. *“European Convention on Combating Terrorism” № 994_331 ratyfikovana vid 17.01.2002 roku, nabrannia chynosti vid 14.06.2002 roku*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text. (Accessed 25.09.2023).
12. *“Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism” № 994_712 ratyfikovana 31.07.2006 roku, nabrannia chynosti 01.06.2007 roku*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text. (Accessed 25.09.2023).

Стаття надійшла до друку 10.10.2023